

KOLL PÅ

Historia

4

AKTIVITETSBOKEN

FACIT

1. Forntiden

Istiden

(s. 4)

1. Istid
Stenålder
Bronsålder
Järnålder
2. Kryss vid istidens slut.
3. 3 kilometer tjock.
4. Flera svar är möjliga.
5. Flera svar är möjliga.

Sveriges första invånare

(s. 5)

1. Flera svar är möjliga.
2. Flera svar är möjliga.
3. Bronsåldern

Bodestenåldern och bronsåldern

(s. 6)

1. a) En grav byggd av stora stenar.
b) Människor som bodde i närheten begravdes där.
c) En grav av massor av stenar.
d) Rika familjer med makt begravdes där.
2. Förslag:
a) Hon begravdes på sommaren.
b) Hon levde på bronsåldern. Hon kom från en rik familj.
c) Föremål tillverkades av horn. Hon kom från en rik familj.
d) Hon fick med sig mat i graven. På bronsåldern gjordes drycker av bär och honung.

Järnåldern

(s. 7)

1. Flera svar är möjliga.
- 2.

3. Förslag: Smeden var viktig för han kunde tillverka vapen och redskap som människorna behövde.

2. Vikingatiden

Vikingatid

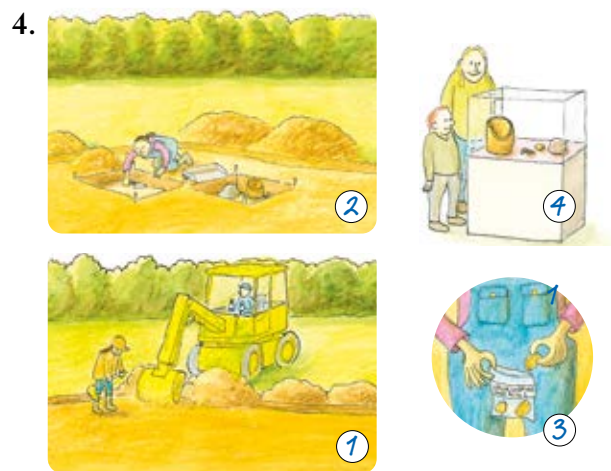
(s. 8)

1. a) År 800 e.Kr.
b) Cirka 300 år.
c) För cirka 900 år sedan.
2. Ordet viking kan komma från Viken, en havsvik i Norge.
3. Vikingarna reste för att handla, utforska områden, plundra eller erövra områden.
4. a) Vikingarna beskrevs som tappra och modiga.
b) Flera svar är möjliga.

Hur kan vi veta något?

(s. 9–10)

1. a) Gravhög
b) Mynt
c) Runsten
2. a) 2
b) X
3. Finns kvar: tänder, järngryta, runsten, lerskål, djurhorn, glaspärla, spjut
Försvinner: träsked, hår, frukt, papper

5. Föremålen i graven tillhörde en krigare och arkeologerna trodde att alla krigare var män.

Vilka var vikingarna?

(s. 11)

1. Orden ska vara i följande ordning i texten:
bönder
hemma
vikingatiden
vikingaskepp
Danmark
Norge
Island
2. Flera svar är möjliga.

Hur såg det ut här då?

(s. 12)

1. Vikingarna kunde färdas på vattnet.
De kunde fiska och få vatten till matlagning.
2. 4. och 5.

3. Bygder

3. Vikingarnas liv

Livet på landet

(s. 13)

1. Flera svar är möjliga.
2. Flera svar är möjliga.
3. Höstbloten var vikingarnas nyårsfest.
4. Förslag: Maten hade tagit slut under vintern.
Det går inte att odla på vintern.

Huset och maten

(s. 14)

1. Flera svar är möjliga.
2. gröt, kyckling, ägg, bönor, ost

Kläderna

(s. 15)

1. *Kvinnan uppifrån och ner:* dräktspänne, pärlor, bälte, klänning, underklänning, skinnskor.
Mannen uppifrån och ner: ringnål, mantel, kjortel, bälte, byxor, skinnskor.

2. linblomma – linne

får – ylle

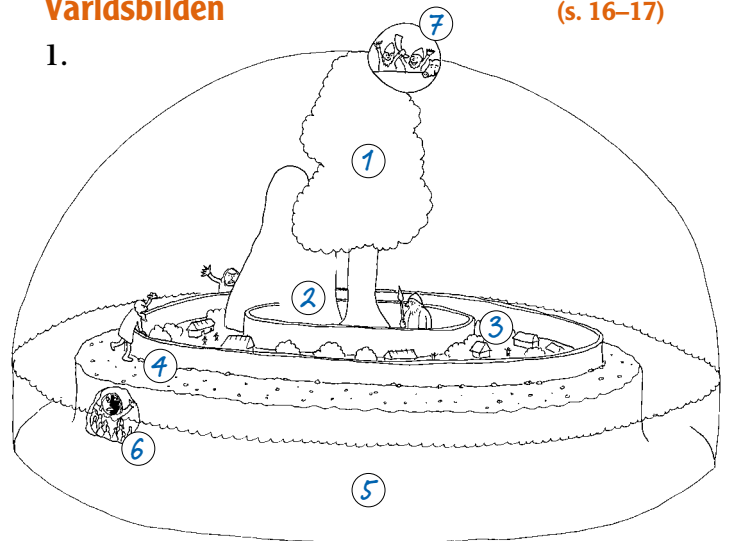
ko – skinn

3. Förslag: Det fanns inte knappar eller dragkedjor på vikingatiden.

Världsbilden

(s. 16–17)

- 1.

2. Flera svar är möjliga.

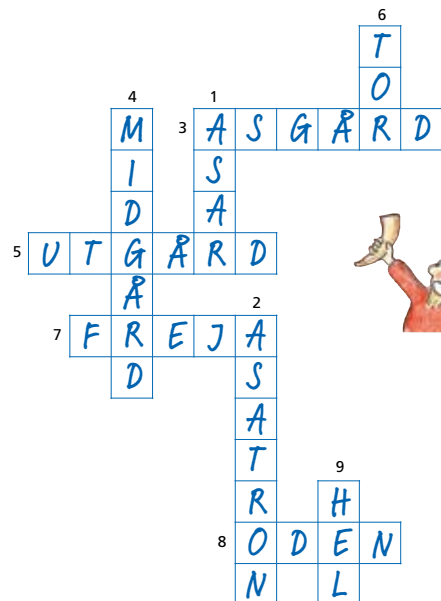
3. Flera svar är möjliga.

4. Tor: (hammare) Skyddade världen mot jättarna och onda makter.

Freja: (halsband) Kunde trolla, se in i framtiden och se dolda ting. Hon hjälpte kvinnor när de skulle föda barn.

Oden: (spjut) Var vis och lärde människorna att skriva med runor. Han var en krigsgud.

- 5.

Att blota till gudarna – Död och begravning

(s. 18)

1. Vart åttonde år var det en stor blotfest i Gamla Uppsala. Svearnas kung ledde bloten. Djur och även människor kunde offras till gudarna.

2.

3. Valhall

4. Flera svar är möjliga.

4. Vikingafärder

Plundring och handel

(s. 19)

1. Titta på kartan i grundboken s. 34–34
2. Titta på kartan i grundboken s. 34–34
3. Ryssland – Gårdarrike
Nordamerika – Vinland

Resor västerut och resor österut

(s. 20)

1. Vikingarna reste för att handla, plundra, bosätta sig på nya platser eller för att arbeta.
2. England, Irland, Island, Grönland, Nordamerika
3. a) Gudrid reste till Vinland.
b) Skrälingar
4. Finland, Estland, Ryssland, Turkiet, Grekland
5. Varingarna var livvakter hos kejsaren och kejsarinnan i Konstantinopel.
6. Ragnvald var stolt över att han varit chef över varingarna i Konstantinopel.

Birka – kungens stad

(s. 21)

2. Handelsmännen reste med båt.

3.

4. Pålarna hindrade främmande skepp från att ta sig in till staden.

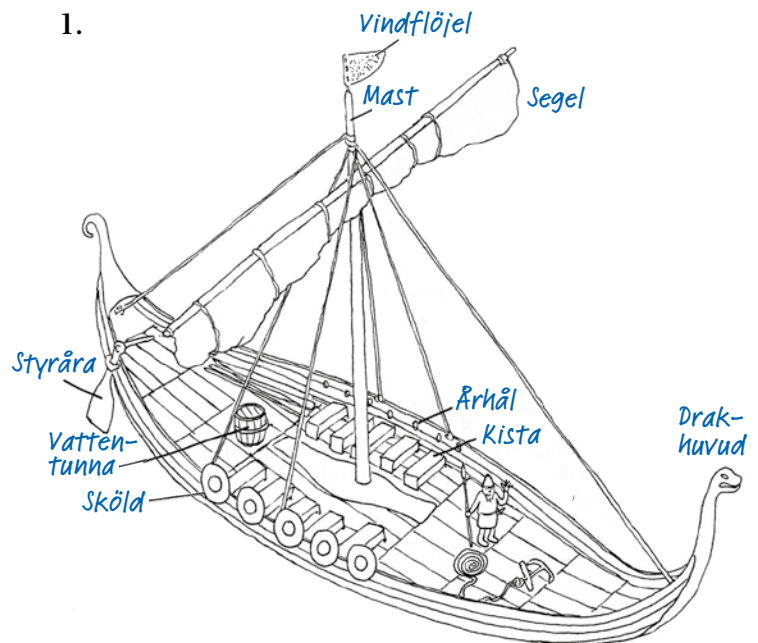
5. På borgberget kunde människorna få skydd om staden blev hotad.

6. I Birka kunde man köpa kläder, kammar, smycken, vapen, järn, skinn, pälsar, pärlor, glas och sidentyg.

Vikingaskeppen

(s. 22)

1.

2. svärd, mjöl, filt, kniv, hjälm, gryta, kam, sked, torkat kött

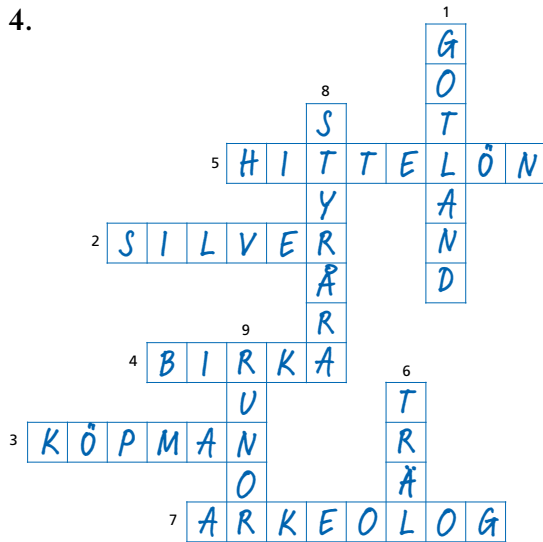
3. Flera svar är möjliga.

Skatter från vikingatiden

(s. 23)

1. Ibland grävde vikingarna ner silver under sitt hus. De trodde att det gav lycka.
2. Man ska kontakta ett museum eller Länsstyrelsen.
3. Vikingarna brydde sig om silvrets vikt. De gjorde smycken av mynten.

4.

En saga som källa?

(s. 24)

1. 1) Fakta
- 2) Påhitt
- 3) Fakta
- 4) Påhitt
- 5) Påhitt
- 6) Fakta
- 7) Fakta
- 8) Påhitt

5. Vikingarnas samhälle

Familjen

(s. 25)

1. a) Kungar och stormän
Bönder
Trälarna
- b) Gudarna
2. a) Bönder
- b) Kungar och stormän
- c) Trälarna
3. *Förslag:* När pojkar var 15 år ansågs de vuxna och fick bestämma själva och bära vapen. Flickor giftes bort och skulle lyda sin man.
4. *Förslag:* Nycklar i kvinnogravar kan betyda att kvinnorna hade hand om viktiga saker i hemmet.

En vikingakung

(s. 26)

1. Kungen reste runt för att hålla ordning på folket och för att påminna dem om att han bestämde.

2. Olof Skötkonung var den första kungen som styrde över både svear och götar. Han var den första kristna kungen.
3. Kungen bjöd på fest.
Kungen plundrade för att bli rik.
Kungen lät bygga en stor gravhög.
4. 1) Vikingakungen
2) Kungen i dag
3) Vikingakungen
4) Kungen i dag
5) Vikingakungen
6) Vikingakungen, Kungen i dag

Brott och straff

(s. 27)

1. a) Tingsplatsen
b) Lagmannen
c) Stormän och bönder (fria män)
d) Kvinnor och trälarna
2. Feg
3. Ha en kärleksaffär med någon hon inte var gift med.
4. a) Den dödes släkt ville hämnas.
b) Släktens ära stod på spel.
5. Holmgång var en duell där männen slogs tills någon dog eller gav upp.
6. *Förslag:* Lagarna skrevs inte ner. Det fanns inga lagböcker.

Skriva med runor

(s. 28)

1. Futhark
2. *Flera svar är möjliga.*
3. VIKINGARNA STAVADE SOM DE VILLE
4. Runorna ristades in i trä eller i sten. Det var enklast att rista raka streck.
5. Runstenar restes för att hylla döda släktingar eller för att berätta om vikingatåg.

Vikingarna blir kristna

(s. 29)

1. Ansgar var en tysk munk.
2. 1) Asatron
2) Kristendomen
3) Asatron
4) Kristendomen
5) Kristendomen
6) Asatron
7) Kristendomen
8) Asatron
9) Asatron

3. **Förslag:** Kristendomen slog igenom. Vikingatågen upphörde. Folken i Europa hade ett bättre försvar. Vikingakungarna ville hellre vara vänner med kristna kungar än att plundra. Fler handelsmän kom hit när folket var kristna.

6. Medeltiden

Sverige blir ett rike

(s. 30)

1. Rätt följd på bokstäverna: MEDELTIDEN
2. 1100–1500 f.Kr.
3. Jag är **kung**. Jag försvarar och bestämmer över **landet**. Kyrkan slipper betala **skatt**. Jag är **biskop**. Den kung som blivit **krönt** av kyrkans biskop får **stöd** av oss.

Hur kan vi veta något?

(s. 31–32)

1. **Förslag:**
Brev: Berättar om hur människorna levde.
Målning: Visar hur människor var klädda och hur redskap såg ut.
Byggnad: Visar hur människor byggde hus.
Föremål: Visar hur människor klädde sig och vad som var modernt.
2. 1) Krönika, brev, bilder
2) Byggnader, bilder
3) Kvitton
4) Bilder
5) Krönika, brev
6) Bilder, redskap av järn
7) Brev
3. *Flera svar är möjliga.*
4. **Förslag:** Man kan se hur plogen såg ut och att den kunde dras av en häst. På gården fanns djur som grisar, getter, kor och hästar.
5. **Förslag:** De odlade säd. De skördade med en skära. Kvinnor och män hjälptes åt med skörden. Båda hade huvudbonad. Soldaterna hade svärd och rustning.
6. Bockstensmannen är välbevarad eftersom han låg i en mosse.

Norden förändras

(s.33)

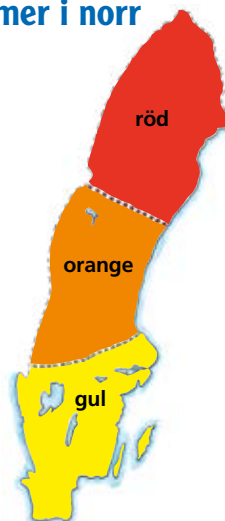
1. Vikingatid: asagudar, bygden, slakten, lagar för mindre områden, bönder, trälar
Medeltiden: adelsmän, biskopar, bönder, lagar för hela landet, kristendom, städer

2. Den som frigav trälar var en god kristen. Det var dyrt att ha trälar.
3. Skåne, Blekinge, Halland, Härjedalen, Jämtland (Lappland)

Samer i norr

(s. 34)

1.

2. Samer och samiskan
3. Svenska
4. a) Nåjden var en samisk präst.
b) Birkarlarna samlade in pälsar och skinn från samerna till kungen.
5. *Flera svar är möjliga.*
6. *Flera svar är möjliga.*

Barn på medeltiden

(s. 35)

1. *Flera svar är möjliga.*
- 2.

- e) Sju barn överlevde.
3. Många barn dog av sjukdomar eller olyckor.
4. Mirakelberättelser visar vad barnen gjorde och vad föräldrarna tyckte om sina barn.

Gården och maten

(s. 36–37)

1. *Flera svar är möjliga.*
2. Alla bönder i byn fick både bra och dålig jord att odla.
3. Spade   Skära   Lie
    Årder   Yxa   Räfsa
4. Korna var mindre på medeltiden. De betade på ängar och i skogen och på vintern var det ont om foder.

5. a) Torka, röka, salta
b) *Flera svar är möjliga.*
c) *Flera svar är möjliga.*
d) Salt
6. *Flera svar är möjliga.*

7. Den medeltida kyrkan

Kyrkan i Europa

(s. 38)

1. a) Jesus står i mitten.
b) Maria står till vänster om Jesus.
c) Johannes står till höger om Jesus.

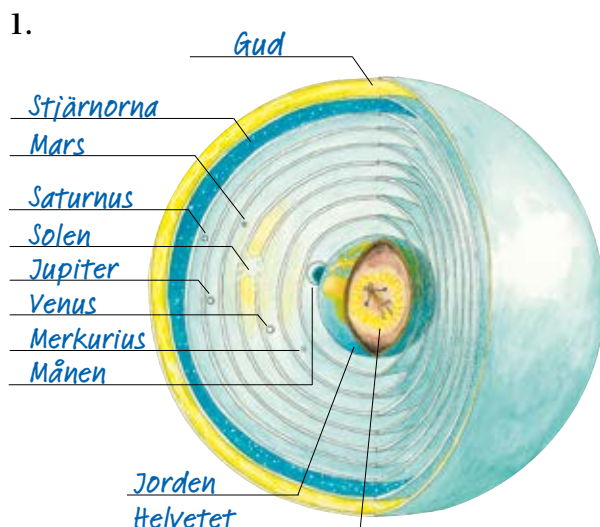
Socknen och kyrkan

(s. 39–40)

1. *Färglägg:*
  - a) 3 lamm, 6 gäddor, 1 tunna korn
  - b) 9 lamm, 18 gäddor, 3 tunnor korn
  - c) Familjen har kvar 18 lamm, 36 gäddor och 6 tunnor korn.
  - d) *Förslag:* Prästen gav en del av skatten till de fattiga och en del behöll han själv.
2. Prästen ordnade dop, vigsel och begravningar. Prästen gav förlåtelse.
3. En god kristen eller modig person kunde bli helgonförklarad efter sin död. Helgonen kunde vara skyddshelgon.
4. a) Kyrkan
b) *Inringat:* huset närmast kyrkan.
c) Tionde
5. *Flera svar är möjliga.*
6. *Flera svar är möjliga.*

Jorden, himlen och helvetet

(s. 41)

2. *Flera svar är möjliga.*

3. a) Änglarna hjälpte Gud och kunde ge människorna meddelanden.
b) Helgonen bad böner för människorna och skyddade dem.
4. Först hamnade de flesta i skärselden och därefter i himlen eller i helvetet.
5. De kunde göra bot. Det gick att köpa avlatsbrev. Då betalade man för att kyrkans folk skulle be för en.

Livet i klostret

(s. 42)

1.

2. Brodera   Odla grödor   Kopiera böcker
Vårda sjuka   Sjunga   Odla örter till medicin

Skolan och skriften

(s. 43)

1. 2) Eleverna skriver med latinska bokstäver.
3) Pojkar och flickor lär sig samma saker.
6) Skolan brukar ligga i en stad.
2. På medeltiden skrev man lagar, testamenten och olika listor. Man skrev även av böcker.
3. Flickor kunde lära sig läsa och skriva om de tillhörde en stormannafamilj eller blev nunnor.
4. *Flera svar är möjliga.*

Helgonet Birgitta

(s. 44)

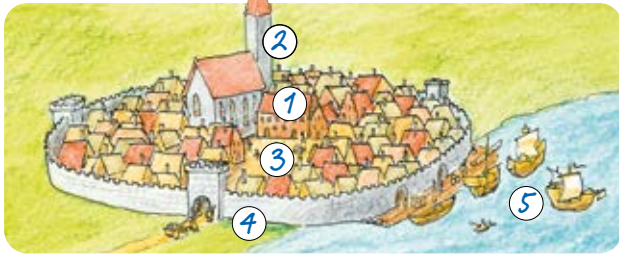
1. Birgitta kom från en rik familj, en stormannafamilj.
2. Hon fick lära sig att läsa och skriva. Hon hade uppenbarelser.
3. *Flera svar är möjliga.*
4. Ett ben eller ett föremål från en helig person.
5. a) Lucia
b) Jultomten

8. Handel och städer

Varför uppstod det städer?

(s. 45)

1.

2. a) I rådhuset träffade borgmästaren rådet. Här dömdes brottslingar.
b) På torget var det marknad. Här fanns en brunn.
c) Muren skyddade staden mot fiender. Här togs det upp tull.
3. Borgmästaren och rådet styrde.
4. *Förslag:* Sopor slängdes på gatorna. Det fanns inga avlopp. Djur gick runt på gatorna.
5. *Flera svar är möjliga.*

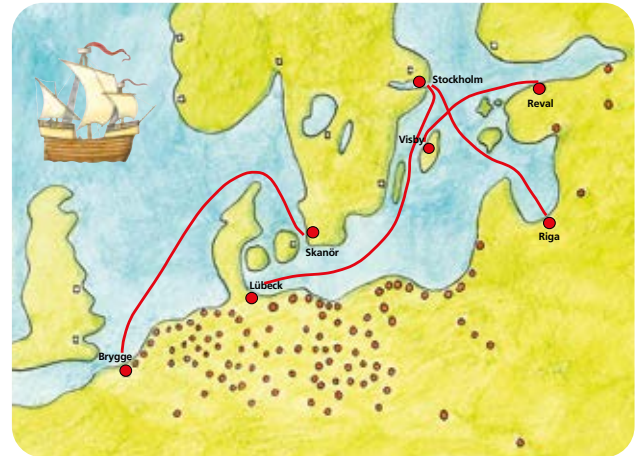
Vilka levde i staden?

(s. 46–47)

1. Hur gammal den är.
Om ägaren var rik eller fattig.
Vad den är gjord av.
2. *Uppifrån:* skräddare, bagare, smed, skomakare, slaktare
3. Skräet bestämde vad hantverkarna skulle ta betalt. Skräet var en skola för lärlingar.
4. Fiskmånglerskan sålde fisk.
Dokvaskerskan tvättade huvuddukar.
En jordemor hjälpte till när det föddes barn.
Bryggerskan bryggde öl.
5. Birgitta Bägarmakerska var änka och hade tagit över sin mans verksamhet.
6. murare, tegelmakare, stenhuggare, takläggare, timmerman, hamnarbetare, grovarbetare, fönstermakare, finsnickare, ugnsmakare, järnsmed
7. *Flera svar är möjliga.*

Hansan – Varor från fjärran länder (s. 48–49)

1.

2. a) Reval
b) Brygge, Lübeck
c) Danmark
d) Koppar, järn, smör, pälsar
e) Tyskland
3. *Förslag:* Tyska ord kom in i det svenska språket. Tyska hantverkare kom till Sverige och började arbeta här.
4. Staden Reval var den stad där det bodde flest svenskar i hela världen. Trots att staden inte låg i Sverige.
5. Tyska köpmän och hantverkare, finländare.

Sjukdom och sjukvård

(s. 50)

1. a) Den sjuke tappas på blod – åderlätning.
b) Man kunde be för att bli frisk.
c) Munkar och nunnor gjorde medicin av örter.
2. Fattiga och gamla i städerna.
3. En bakteriesjukdom som gjorde att kroppsdelar kunde falla av.
4. a) Pesten spreds från loppor till människor. Människorna smittade sedan varandra.
b) Var tredje människa i Sverige dog av pesten.
5. Kungen trodde att pesten var ett straff från Gud.

9. Vem bestämde?

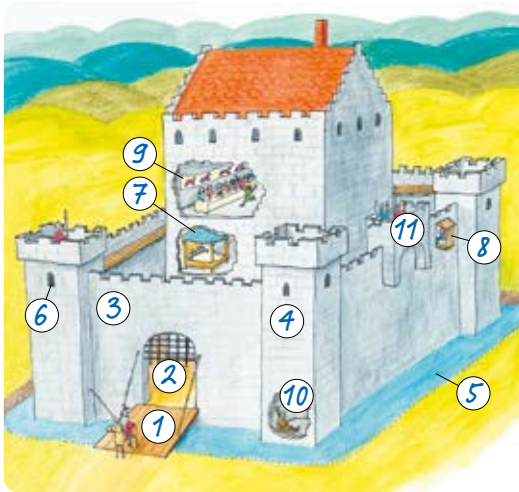
Kungar och stormän

(s. 51–52)

1. Stormännen var rika bönder som ägde många gårdar eller borgar.
2. De stormän som hjälpte kungen med krigare slapp betala skatt.
3. Vara modig, lyda kungen, vara en god kristen och försvara kvinnor och barn.
4. Flera svar är möjliga.
- 5.

6. a)

- b) Vallgraven
Fällgallret
Vindbryggan
Skottgluggar
Toaletten
Riddarsalen
Sadeltorn
sovsalen
fängelsehålan
- c) Flera svar är möjliga.

Medeltidens samhälle

(s. 53)

Bönderna: arbetade med jordbruk.

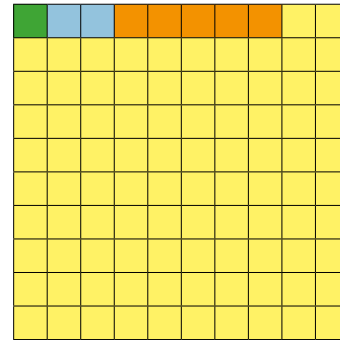
Borgare: arbetade med hantverk och handel i städerna.

Stormannafamiljer: ordnade krigare åt kungen, ägde jord.

Kyrkan: bad böner, ägde jord, fick gåvor.

2. a)

■ Stormän 1 ruta
■ Nunnor, munkar, präster 2 rutor
■ Stadsbor 5 rutor
■ Bönder och trälrar 92 rutor

- b) Bönderna
3. a) Väva, brodera, sköta hushållet, sjunga och spela.
b) Rida, sköta hästar, använda vapen och vara artig.

Kungar och drottningar

(s. 54–55)

1. a) **Drottningar**

- Cecilia 1180
- Katarina Sunesdotter 1245
- Sofia av Danmark 1270
- Hedvig av Holstein 1280
- Märta av Danmark 1300
- Blanka av Belgien 1340

b) **Kungar**

- Knut Eriksson 1196
- Erik Eriksson 1250
- Valdemar Birgersson 1275
- Magnus Ladulås 1290
- Birger Magnusson 1318
- Magnus Eriksson 1364

c) Magnus Eriksson

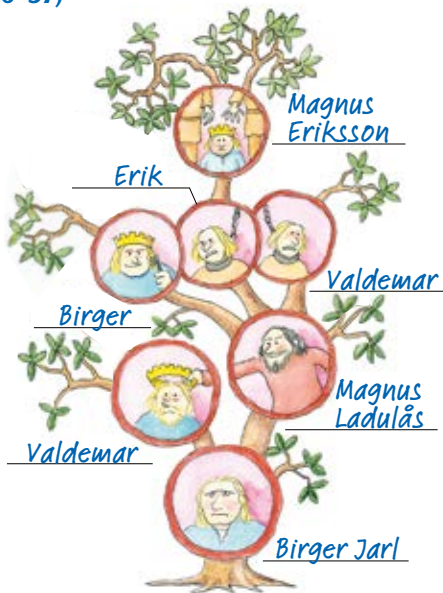
d) Släkterna skulle samarbeta och stödja varandra.

2. a) De rika stormännen valde kung.
b) Eriksgata
c) Kungen reste runt för att visa upp sig för folket och bli godkänd.
3. 1. Uppland
2. Södermanland
3. Östergötland
4. Småland
5. Värmland
6. Närke
7. Västmanland
4. Kyrkan hjälpte kungen att styra landet. Kungens soldater gav kyrkan skydd och kungen gav kyrkan mark.
5. präster, nunnor, munkar, ärkebiskopar, biskopar

Birger jarls bråkiga släkt tar makten

(s. 56–57)

1.

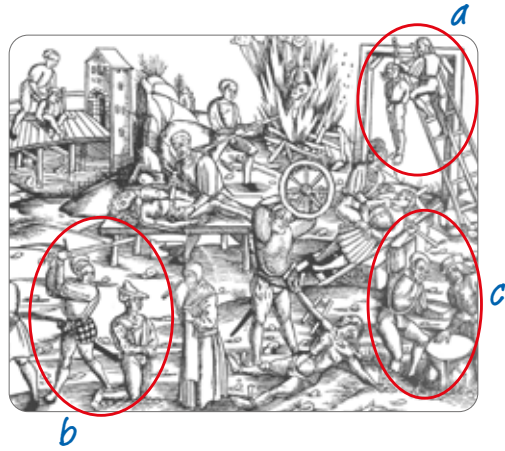

2. a) Typ av föremål: nyckel
Material: järn
Den är ungefär 700 år.
b) *Flera svar är möjliga.*
3. Kungen krävde in skatt, byggde borgar, skaffade krigare och stiftade lagar.
4. De stormän som tränade upp krigare åt kungen slapp betala skatt.
5. a) Norge
b) I norr visste man inte hur gränserna gick.
c) Danmark
d) Gävle
e) Dessa länder tillhörde inte Sverige under medeltiden.

Birger jarls släkt stiftar lagar

(s. 58)

1. Det fanns olika lagar i olika delar av landet.
2. Brott i kyrkan, i hemmet, på tingsplatsen och brott mot kvinnor.
3. Det blev lättare att styra landet.
- 4.

Margareta skapar en union

(s. 59)

1.

2. a) Sverige, Danmark och Norge
b)

- c) Unionen bildades i staden Kalmar.

3. Länderna skulle hjälpa varandra.
4. a) Sverige, Norge och Danmark
b) *Förslag*: Sverige, ishockeylandslaget, landslaget i friidrott
5. a) Bönderna tyckte att skatterna var för höga och att de danska fogdarna var för hårda.
b) Engelbrekt blev mördad. Stormännen lyssnade mer på bönderna efter upproret.

Medeltiden går mot sitt slut (s. 60)

1. a) Sten Sture var en mäktig storman, nästan som en kung i Sverige.
b) Den danska kungen ville ta tillbaka makten över Sverige.
c) Svenskarna och Sten Sture.
2. Unionskungen bodde i Danmark. Stormännen i Sverige fick för mycket makt tyckte kungen.
3. Kungarna ville erövra nya landområden. De ville ha varor från kolonierna.
4. Prinsessan symboliserar Sverige. Draken symboliserar Danmark.

Kolonisation över hav och land (s. 61)

1. Kolonisation – Bosättningar i ett område utanför det egna landet.
Mission – Försök att få nya anhängare till en religion.
Korståg – Krig mot kyrkans fiender.
Ättlingar – Barnbarns barn.
2. *Flera svar är möjliga.*
3. *Flera svar är möjliga.*

Nya sjövägar och nya världsdelar (s. 62)

6. Européerna åt med fingrarna.
7. Kungarna erövrade nya landområden. Köpmännen fick inkomster från nya varor.